

Könyvszemle

Ropolyi László:

Az Internet természete

Az Internet napjainkban olyan kulcsfogalom, amely életvitelünk, kultúránk, létformánk részévé vált. Kihasználjuk gyors információszerezésre, de a tanuláshoz, szórakozáshoz, vásárláshoz, utazáshoz is gyakran igénybe vesszük. Életünk részévé vált anélkül, hogy tudatosult volna bennünk az általa hordozott értékek (pozitív és negatív) társadalom, kultúra, illetve világképfőformáló hatása.

Ropolyi László arra vállalkozott, hogy feltárja az internet természetét a legelterjedtebb internetes tevékenységek elemzésével. Mindezt négy: technikai, kommunikációs, kulturális, illetve organizációs szempontból megközelítve teszi úgy, hogy az olvasóban mégis egységes kép alakuljon ki a témáról.

A szerző olyan fogalmak és kapcsolatok köré építi elemzéseit, mint például: virtualitás és valóság, modern és posztmodern, kultúra és kiberkultúra, rendszerek és hálózatok, konstrukciók és konstruktőrök.

Mivel e rövid ismertetőben lehetetlen vállalkozásnak tűnne az említett kapcsolatok részletes és mélységi bemutatása, ezért a továbbiakban csak a számítógép és az internet mint a modern, illetve posztmodern értékek hordozóiról kifejtett gondolatok fő vezérvonalát fogom ismertetni.

Ebben a megközelítésben a számítógép és internet mint organizmusok szerepelnek. A könyv 5. fejezetében fejt ki részletesen a szerző eme gondolatokat, de természetesen

az ezt megelőző fejezetek végiggondolása segíti hozzá az olvasót a mélyebb megértéshez. A modern, illetve posztmodern fogalmak, illetve értékek bemutatásával párhuzamosan a számítógép és az internet értékterheltségét is nyomon követi.

A számítógép a modernitás ideológiáját reprezentálja. A szerző elemzéseiben rávilágít, hogy napjaink számítógépeinek is legfőbb lényegi jellemzője a 17–18. századi mechanisztikus filozófia értékrendjét hordozza. Vagyis a számítógép is, akár a 17. századi óramű, világosan elkülönülő, egyértelműen azonosítható elemekből áll. Az elemeknek és az egész rendszernek az állapotai a működés során minden pillanatban egyértelműen és jól definiáltak. Az összes folyamat előre láthatóan zajlik, kívülről determinált, „belső szabadság” nélkül. Tehát a számítógépek és alkotóelemeiknek rendeltetészerű működése teljesen előre látható, kiszámítható és bármikor reprodukálható. A számítógép elemei közti kapcsolatok rögzítettek, minden elemnek jól meghatározott helye van a gépezetben. Az elemek együtteséből előálló „új” egység, a számítógép maga nem több, mint a részek „összege”, nem tekinthető a saját elemein túlmutató „emergens” minőségnek; az is az elemeivel megegyező módon működő gépezet, semmi több.

E megközelítésből vizsgálva a mesterséges intelligenciára épülő számítástudományi szakemberek munkája nem sok sikerrel kecsegtető próbálkozások sokasága csupán mindaddig, amíg a mechanisztikus elveket követő számítógépekre alkalmazzák.

A szerző megjegyzi, hogy napjainkban (sőt elviekben több évtizede már) lehetséges volna nem mechanisztikus elemeken alapuló számítógép építése is, mint például a sejt-automata. Válasz nélkül fogalmazódik meg a kérdés, hogy vajon miért a jelenlegi, mechanisztikus számítógépek fejlesztésében vagyunk érdekeltek, milyen ideológia motiválja ezt a döntésünket?

A félreértések elkerülése végett a szerző hangsúlyozza, hogy a számítógépet mechanisztikus szerkezetnek tekinthetjük még akkor is, ha részegységeiket manapság már mikroelektronikai eszközökkel állítják elő.

Konklúzió helyett szeretném megjegyezni a szerző azon gondolatát, hogy a számítógép a beépített értékekkel nemcsak része a modernista hatalmi gépezetnek, hanem egyúttal maga is egy hatalomgépezet, azaz felépítésében és működése során maga is kifejezi a modernista hatalmi struktúra jellegzetes vonásait.

Az internet mint posztmodern organizmus a pluralitással, virtualitással, hatalomellenességgel mint posztmodern értékekkel jellemezhető. A szerző hangsúlyozza, hogy a posztmodern nem csupán a moderntól elkülönülő, időben azt követő állapot, hanem sokkal inkább a posztmodern mintegy saját részeként tartalmazza a modernet is. Az internet a modern számítógépek és hálózati elemek sokaságából épül fel, de nem azonos velük. Összehasonlítva a számítógép szerkezetéről elmondottakkal, megállapítható, hogy az egész hálózatnak nincs stabil szerkezete, nincs jól előrelátható vagy reprodukálható működésmódja, építőelemeinek cseréje során maga a hálózat is megváltozik. Vagyis a számítógépek alkotóelemeiről megállapított tulajdonságok egyike sem érvényes a hálózat alkotóelemeire.

Az Internet mint több különböző, önálló organizmus együtteséből álló szuperorganizmus kerül bemutatásra, amelyben rendszerek és hálózatok fonódnak össze, amelyek számtalan technikai, kommunikációs és kulturális létezőnek és tevékenységformának adnak helyet.

Az Internet változó, nyílt és virtuális organizmus, habár felhasználóként, vagy ahogyan a szerző említi, annak foglyaként az egész öröknek, zártnak és valósnak tűnhet.

Az Internet mint a társadalmi viszonyokat átértékelő rendszer elemzése során megismerkedhet az olvasó az úgynevezett *hálólét* természetével, illetve ennek megtestesítőjével, a *hálópolgárral*. A hálólét viszonyai már nem a közismert társadalmi viszonyok, hanem átértékelt és átalakított viszonyok, a hálólét olyan létező, amelynek formáját kiberközösségek, tartalmát a kiberkultúra alkotja.

Hogy tulajdonképpen mi is az Internet, a szerzőt idézve az alábbiakat mondhatjuk: „... az ember által létrehozott mesterséges létező, amely virtuálisan és nyitottan létezik, szabad és posztmodern természetű. Az Internet léte a különválasztott emberek közötti mesterségesen megvalósuló öncélú, plurális, szabad értékválasztású közösségek léte.”

Ropolyi László könyve érdekes és értékes olvasmány, amely a feldolgozott tematikát tekintve széleskörű olvasótáborra tarthat számot. Nemcsak a számítógépek és internet iránt elkötelezett olvasók számára hordoz új gondolatokat, de a technika és társadalom, ember és technika kölcsönhatásaira, vagy a kommunikáció és információs technológiákra vonatkozó részletes elemzéseket is talál benne az olvasó. (Ropolyi László: *Az Internet természete*. Budapest: Typotex Kiadó, 2006.)

Borbély Éva
PhD-hallgató

Seres István:

Thököly Imre és Törökország

Az Akadémiai Kiadó és a Magyar-Török Baráti Társaság a Magyar Tudományos Akadémia, a Török Köztársaság Külügyminisztériuma és Törökország szigetvári tiszteletbeli konzulja, Horváth László támogatásával kétnyelvű kötetet adott ki Thököly Imre újratemetésének centenáriuma alkalmából. A szerző, Seres István, nehéz feladatra vállalkozott, amikor az utóbbi időben heves viták kereszttüzebe került „kuruc király” életének elsősorban a török történettudomány és nagyközönség érdeklődésére is számot tartó fejezeteinek összefoglalására tett kísérletet. A mű ebben a formában nem pótolhatja ugyan Thököly modern biográfiáját, történelmi szerepének értékelése pedig – érthető okokból – nem is lehet egy ilyen jellegű munka feladata, mégis igazat kell adnunk Dávid Gézának, a Magyar-Török Baráti Társaság elnökének, aki bevezetőjében „egy majdani monográfia első változatát” ajánlja az olvasók figyelmébe. Vásáry István professzor, hazánk volt isztambuli főkonzulja, majd ankarai nagykövete *Ajánlás*sal, Hegyi Klára pedig egy – elsősorban a török olvasóközönségnek szóló, s ennek megfelelően csak törökül olvasható – rövid történelmi összefoglalóval vezeti be Seres István munkáját. A kötet további részében párhuzamosan fut egymás mellett a magyar és a török szöveg. A műfordítás minőségét nem áll módunkban megítélni, de arra Yılmaz Gülen neve önmagában is kellő biztosítékot jelent.

Thököly Imre (1657–1705) életútja rövid, tárgyyszerű fejezetekben rajzolódik ki. A családi háttér és gyermekkor bemutatását a bujdosók között eltöltött évek ismertetése követi. Az ambiciózus fiatalember hamar kivívta

magának az elsőséget, s a bujdosók éléről egyenes út vezetett a felső-magyarországi fejedelmi székig. A török vazallusállam, „Orta Madzsar” (oszmán szemszögből Közép-, a korabeli magyar megnevezés szerint pedig Felső-Magyarország) uralkodójaként Thököly hálátlan történelmi szerepet vállalt magára. A szerző azonban – mint említettük – nem vállalkozhatott e vitatott szerep értékelésére (Dávid Géza megfogalmazásában: „az erkölcsei bíró szerepére”), így a recenziens sem tekintheti feladatának a bonyolult probléma beható vizsgálatát. Azt azonban leszögezhetjük, hogy miközben Seres István elsősorban Thököly és az Oszmán Birodalom szemszögből tárgyalja az eseményeket, mindvégig tárgyilagos marad. Nem hallgat a kuruc katonaság visszaéléseiről és a katolikusok elleni túlkapásokról sem, de kellő hangsúlyt kap az a történetírásunkban rég számon tartott tény is, hogy Thököly még a legsúlyosabb időszakban, Bécs 1683-as ostrománál és a következő két hadjáratú idényben is igyekezett megőrizni önállóságának látszatát, és több ízben el-lenszegült a törökök csatlakozásra felszólító parancsának. Részben ez okozta veszét is: a váradi pasa 1685. október 15-én fogságra vetette. A Porta hamar felismerte a hibát, Thököly azonban kiszabadulása után elszigetelődött, és végleg szövetségese oldalán rekedt.

Véleményünk szerint Thököly és I. Lipót esetleges „kiegyezésének” számos akadályja volt, s ezek közül a legkevésbé fontos Thököly „mérhetetlen becsvágya”, amely esetleg politikai éleslátását is elhomályosíthatta (volna). Erdély példája nyomán 1683 előtt a magyar rendek egy része, 1683-ban pedig szinte az egész politikai elit számára elfogadható realitássá vált a török fennhatóság alatt belső önállóságot élvező vazallusállam(ok) létrehozása, amelyben (vagy ezek egyikében)

magától értetődő volt Thököly vezető szerepe. Az 1683. évi (a kor szereplői számára váratlan, sőt hihetetlen) fordulat után viszont a másik fél, a bécsi udvar előtt vált elfogadhatatlanná az egyszerű kegyelemgyakorláson túlmutató kompromisszum, s a megváltozott hatalmi viszonyok között Thököly politikai mozgásteret erősen beszűkült. Amikor mégis taktikázni próbált, elfogatásával maga látta kárát. Szabadon bocsátását követően már akarva-akaratlanul is csupán az oszmán érdekek eszközévé vált, s katonai és politikai szerepvállalásának történelmi mérlege ettől kezdve egyértelműen negatív. Hiba lenne ugyanakkor mindezt egész pályájára kiterjeszteni, és a kor realitásait, politikai hagyományait sem szabad figyelmen kívül hagynunk! Nem szeretnénk sántító történelmi példákkal előhozakodni, és főként nem kívánjuk aktuálpolitikai vetületű kiszólásokra ragadtatni magunkat, de a kommunizmus évtizedeinek egyértelműen negatív összképét is hiba lenne egy-egy történelmi személyiség „nyakába varrni”, vagy egyéni teljesítményeket a kor viszonyaitól függetlenül értékelni...

Elfogatásának hírére híveinek döntő többsége elpártolt Thökölytől: a nemesség és az egyszerű katonák felismerték a megváltozott helyzetet, és a keresztény koalíció oldalán vettek részt Magyarország felszabadításában. A fejedelem mellett csupán néhány ezer (egyre fogyatkozó létszámú) katona és a Munkács várában 1688 elejéig ellenálló felesége, Zrínyi Ilona tartott ki. Thököly utóbb a zernyesti csatában (1690) elfogott magas rangú császári tisztékért váltotta ki nejét.

A könyv második felében Seres István részletesen szól a bujdosó fejedelem katonaságáról, udvartartásáról, a szolgálatába állt török katonákról és hivatalnokokról, a fejedelmi pár haláláról, Thököly hátrahagyott

udvartartását pedig név szerint is bemutatja. Az első benyomásra kissé talán aránytalanul is terjedelmes fejezetek értékét nem csupán azért emelhetjük ki, mert azok elsősorban a szerző saját új kutatási eredményeit mutatják be, hanem azért is, mert az egyszerű katonákról és udvariakról összegyűjtött adatmorzsák mintegy emberközelbe hozzák a bujdosók szomorú életét. Az egykori hűséges titkár, Komáromi János nyomán a „kuruc király” és főként Zrínyi Ilona kétségtelenül rokonszenves vonásai is meglevenednek magánéletük és személyiségük ismertetésekor. Az isztambuli császári követ nyomására a bujdosókat 1701-ben az ázsiai Nikomédiába (Ízmitbe) telepítették, s itt fejezte be életét Zrínyi Ilona 1703. február 18-án, majd Thököly Imre 1705. szeptember 13-án. Az emlékeik és sírhelyük feltárására tett tudományos kutatásokat Seres István már e folyóirat 2006. évi 12. számában is részletesen ismertette, a jól sikerült tudománytörténeti fejezetekről ezért nem szükséges itt bővebben szólnunk.

A kötet záró fejezetei közül a Thököly halálának 300. évfordulója alkalmából 2005-ben Szlovákiában, Magyar- és Törökországban rendezett megemlékezések ismertetését és a fejedelem életútjának kronologikus áttekintését érdemes kiemelni. Papp Sándor pedig a Thököly Imrének és Közép-Magyarország népének kiállított szultáni szerződéslevél (1682. augusztus 5–15.) általa megtalált másolati példányát engedte át közlésre saját latin betűs átírásában és fordításában.

Összegzésképpen elmondhatjuk: Seres István könyve történelmünk egy vitatott személyiségéről, Thököly Imréről, nem csupán előmunkálat egy későbbi életrajzi monográfia elkészítéséhez, hanem már jelen formájában is hozzájárul a török-magyar történelmi múlt egy szeletének alaposabb megismeréséhez.

Bármennyire is idejétmúlt politikai örökséget vitt tovább Thököly Imre a saját korában, bármennyire is kétes történelmi szerep az övé, ma már a két nép barátságának szimbolikus alakjaként emlékezhetünk rá. A török szövetségben vívott kuruc rendi felkelések (szabadságharcok) története részét képezi a török-magyar, sőt tágabban az iszlám és keresztény politikai, diplomáciai és kulturális kapcsolatok történetjének. Kár lenne, ha ezt a történelmi örökséget nem használnánk fel korszerű kapcsolatépítésre! Éppen ezért elismerésre

méltó, hogy a Magyar–Török Baráti Társaság és az Akadémiai Kiadó felvállalta a szép kiállítású, gazdagon illusztrált könyv megjelenését. (*Seres István: Thököly Imre és Törökország – Imre Thököly ve Türkiye. Szerkesztette F. Tóth Tibor. Török nyelvre fordította: Yılmaz Gülen. A fordítást az eredetivel egybevetette Tasnádi Edit. Budapest: Akadémiai Kiadó – Magyar–Török Baráti Társaság, 2006. 300 p. + 15 részben színes illusztráció és 2 színes térkép.*)

Mészáros Kálmán
hadtörténész

Romsics Ignác:

Az 1947-es párizsi békeszerződés

Máris élénk médiaérdeklődést és várhatóan komoly szakmai diskurzust kiváltó, fontos monográfiával jelentkezett Romsics Ignác. Mint könyve bevezetőjében írja: célja az volt, hogy rekonstruálja „a háború alatt kezdődött és 1947-re befejeződött döntéshozatali folyamatot”, amely, mint ismeretes, egyetlen apró eltéréssel rekonstruálta Magyarország 1920-as trianoni békeszerződésben megállapított határait. A könyv témája tehát, ma használatos kifejezéssel élve, illeszkedik a *mainstream történetírás* nemzetközponitú hagyományához, ám a szerző, történetírói habitusának megfelelően, szemléletileg és módszertanilag is e zárt nemzeti látószöggel, a történetírás szakmai eredményeinek makacsul ellenálló bünbakkereséssel, politikai célzatú elhallgatásokkal, ideológiai célzatú történelem hamisításokkal, leegyszerűsítésekkel perlekedik.

Azt Romsics sem tagadja, hogy a Magyarországgal megkötött, második világháborút lezáró párizsi békeszerződés megalkotásában a győztes nagyhatalmaknak volt meghatározó szerepük. De az egyes nagyhatalmak szerepe korántsem volt azonos, még kevésbé

differentiálatlan. A nagyhatalmak, különösen a Szovjetunió Magyarországgal szembeni politikáját saját hatalmi, ideológiai érdekeik mellett jelentősen befolyásolta az ország háborúban játszott szerepe, illetve a sikertelen kiugrási kísérlet. Ez azonban, hangsúlyozza a szerző, korántsem ad felmentést a kor többi szereplőjének a magyar békeszerződés kapcsán hozott rossz döntései alól, sem a háború utáni magyar politikai elitnek, sem pedig a szomszédos, rivális országok politikai elitjének.

Romsics az első fejezetben „a vég és a kezdet” kettősségéből kiindulva, kritikusan tekint a magyar revíziós külpolitika 2. világháború alatti korszakára. A tőle megszokott alapossággal és történetírói empátiával *összehasonlító* módon vizsgálja az 1943/44-ben formálódó magyar, csehszlovák (cseh és szlovák), román, délszláv, valamint nagyhatalmi háborús célokat és békeelképzeléseket, és tudatosan él a mezo-, illetve mikroszintű jelenségek, törekvések összehasonlításával is. Már könyve elején bevezeti olvasóját történetírói módszerének „alapfogásaiba”, és felrajzolja a háborúban részt vevő felek eltérő törekvéseit, amelyek majd a háború befejezése után nyernek új dimenziót. E történetírói

alapállás, módszer tudományos hozzádeka abban sommázható, hogy sikerült *átlépnie a nemzeti univerzum határait, és tágra nyitotta a vizsgált téma térbeli és időbeli kereteit.*

A felhasznált szakirodalom és források részletes értékelése izgalmas szakmai feladat lehetne, terjedelmi korlátok miatt azonban kénytelenek vagyunk néhány általánosnak tűnő mondattal beérni: Romsics egészen a kéziratok szintjéig ismeri és hasznosítja a magyar történetírás eredményeit, az angol és amerikai irodalom ismerete is teljesnek mondható. Emellett új hazai és külföldi levéltári forrásokat is bevont vizsgálódásába. A szovjet levéltárak kivételével személyesen is kutatott az angol, illetve amerikai levéltárakban, könyvtárakban. A szovjet, a csehszlovák, a román és a jugoszláv kormányok béketörekvéseinek elemzéséhez, a visszacsatolt területeken folytatott magyar politika hatásának elemzéséhez, illetve az 1944–1945-ös újabb impériumváltás következtében kialakult felvidéki, erdélyi és délvideki helyzet bemutatásához az angol-szász források mellett elsősorban a hazai történészek erre vonatkozó, egyre bővülő kutatási eredményeire támaszkodhatott.

A könyv világos szerkezeti-logikai rendjét, amely a vizsgált probléma kronológiai, illetve tematikus elrendezésén nyugszik, olyan, további alfejezetekre tagolódo fejezetcímek jelzik, mint *Hadicélok és békelelképzések a II. világháború időszakában; Magyarország és szomszédai 1943–1945-ben; Béketárgyalások és békeszerződés 1946–1947.* A könyv a *Hallgatás és elhallgatás* című epilógussal zárul.

Romsics nem kinyilatkoztat, hanem elemez, nincsenek könnyű, leegyszerűsített válaszai. Munkáját a hasonló témájú, eddig megjelent hazai és külföldi munkáktól éppen ez a módszer és szemlélet, másrészt összefoglaló, monografikus jellege különbözteti meg.

Szeretnénk felhívni a figyelmet a monográfia néhány általunk fontosnak ítélt tudományos eredményére, megállapítására. Történetírásunk arra már korábban is rámutatott, hogy a magyar békeelőkészítés folyamatát jelentős mértékben befolyásolták a belpolitikai csatározások, a koalíciós küzdelmek, bénító hatásának következményeit, mélységét azonban, úgy véljük először Romsics dokumentálja a maga teljességében. A korábban árnyaltabb képet rajzol Gyöngyösi János külügyminiszteri tevékenységéről. Differenciált kép bontakozik ki a nagyhatalmak békeszerződésben játszott szerepéről is. A szerző számos helyen utal rá, de különösen Erdély kérdésében emeli ki és dokumentálja a szovjet külpolitika kétkulacosságát Magyarországgal szemben. Az is kiderül a könyvből, hogy a szovjetek politikai nyomásgyakorlás céljából egyrészt információkat zártak el a magyar kormány elől, számos esetben pedig tudatosan dezinformálták őket. A kor politikusainak tisztánlátását azonban – a magyar szellemi élet néhány magányos képviselőjét leszámítva, teszi hozzá a szerző – nemcsak a hiányos információk és dezinformációk homályosították el. Eltérő mértékben ugyan, de saját világlátásuk és politikai nézeteik is fogva tartották őket. S végül a könyv új tudományos eredményei közé sorolhatjuk a békeszerződés Trianon hatásához képest már-már apatikus hazai fogadtatásának részletes rekonstrukcióját is.

Bizonyára lesznek az olvasók között olyanok, akik nem értenek egyet Romsics „kívülálló, tartózkodó”, az „ellenfél” szempontjait empatikusan mérlegelő történetírói alapállásával, esetleg bírálják majd a magyar politikai elittel szembeni kritikai attitűdjét. A recensenzhez ez a történészi alapállás áll közel. A másfajta történészi attitűdöt előnyben része-

sítók figyelmébe pedig E. H. Carrnak, a Magyarországon is jól ismert brit történésznek *Mi a történelem?* című munkájának néhány gondolatát ajánlanánk. Carr egy helyen azt boncolgatja, van-e, létezhet-e „objektív” történetírás, pontosabban milyen a történész és a történeti tény viszonya? Szerinte a történész a tényekhez való viszonyában „nem lehet sem engedelmes rabszolga, sem teljhatalmú gazda”, és arra a kérdésre, hogy mi a történelem, „első válasza” így hangzik: a történelem „szakadatlan kölcsönhatás a törté-

nész és a tények, soha véget nem érő párbeszéd a múlt és a jelen között”. Romsics ezt a múlttal folytatott párbeszédet az 1947-es párizsi békeszerződésről szóló könyvében a tőle megszokott felkészültséggel és felelősen folytatja: sikeresen kerül el a „tényrabszolgáságot”, de nem törekszik arra sem, hogy a történelem „teljhatalmú gazdája” legyen. (*Romsics Ignác: Az 1947-es párizsi békeszerződés. Osiris, Budapest, 2006, 279 p.*)

Sajti Enikő

az MTA doktora, egyetemi tanár, SZTE

